

spheres of human activity. All abovementioned makes impossible to find unique definition of “lobbyism” as political phenomenon.

The concept “lobbyism” and “lobbying” have long history. They are derivative from English word “lobby”, which in the middle of XVI century was used for designation of places for walks in monasteries. In the middle of XVII century it was used for designation of places for walks in English House of Commons. This concept obtained political overtones at the end of XVIII in the USA. Till the beginning of XX century lobbyism was inseparable from corruption, was based on favoritism. But started from XX century, the concept “lobbyism” obtained new meaning and started to be used for definition of legal form of influence to power authorities.

Based on study of scientific sources we proposed our classification of conceptual approaches to definition “lobbyism”. Taking into consideration, that lobbyism is attribute of interdisciplinary knowledge, we proposed to classify these approaches into the following groups: political (as part of political system and political communication), legal (as realization of constitutional right of citizens to apply to government), economic (emphasis on economic efficiency of lobbying activity) approaches, as well as approaches, which define lobbyism as part of public relations and as separate sort of professional activity.

On the basis of analysis of abovementioned approaches we propose to define lobbyism as complex of efforts of individuals and representatives of non-governmental organizations, aimed at legal influence to governmental authorities regarding development, application, and interpretation of normative acts and other political decisions with a view to realize their own interests or interests of the third party (client).

Key words: lobbyism, lobbying, advocacy, PR (public relations), interest groups, political communication, informational lobbyism, PA (public affairs), GR (government relations), GPR (government public relations), GR-manager.

РЕЦЕНЗЕНТИ: Балабанов К.В., д.політ.н, проф.; Оніщенко І.Г., д.політ.н, проф.

УДК 327.82(410)(045)

М.В. Трофименко

ТРАДИЦІЙНА ТА ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У роботі розглядаються основні засади діяльності Британської зовнішньополітичної служби, робиться аналіз структури Форін-офісу. Аналізується національна модель традиційної та публічної дипломатії однієї з найбільш потужних країн Європейського Союзу – Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Аналізується структура та особливості діяльності дипломатичної служби Великої Британії, яка є однією з найбільш давніх, традиційних, професійних, сучасних, ефективних та забезпечує головування Британської дипломатії серед країн Британської Співдружності у світі.

Ключові слова: традиційна дипломатія, публічна дипломатія, Форін-офіс, ВВС, публічна дипломатія, цифрова дипломатія, твіпломат, Твіттер, Фейсбук.

Міністерство закордонних справ та у справах співдружності Великої Британії (Форін-офіс) разом із зарубіжними дипломатичними представництвами зберігають

свою традиційно ключову роль у розробці й реалізації основних напрямів зовнішньої політики країни: у підтримці політичних зв'язків з іншими державами; у забезпеченні участі Великої Британії в міжнародних організаціях та у вирішенні проблем глобального характеру; в інформуванні міжнародної спільноти про події у Великій Британії; у поширенні англійської мови та британської культури; у захисті за кордоном інтересів громадян Сполученого Королівства [13].

Усі вакансії оперативно-дипломатичного характеру як в центральному апараті (Форін-офіс), так і в закордонних дипломатичних представництвах (посольствах, консульствах, постійних місіях при міжнародних організаціях) заповнюються співробітниками кар'єрної «Дипломатичної служби Її Величності», за винятком випадків, коли особливі обставини викликають необхідність у тимчасовому внесенні до складу апарату співробітників, які не перебувають на службі. В основному це робиться у випадках, коли на службі відсутні фахівці необхідного профілю [1, с. 8].

Персонал ззовні дипломатичної служби використовується (разом з кадровими дипломатами) також у підрозділах, що забезпечують участь Великої Британії в Європейському Союзі, і в деяких дослідницьких та аналітичних департаментах Форін-офісу. Необхідність спільної роботи дипломатів та їхніх колег з інших установ у представництвах при ЄС, а також в органах самого Союзу обумовлена в першу чергу характером діяльності самої організації, на порядку денному якої на регулярній основі знаходяться спеціальні питання: фінанси, промисловість, сільське господарство тощо. Таким чином приблизно половина оперативного персоналу постійного представництва Великої Британії при ЄС в Брюсселі – співробітники так званих «внутрішніх» міністерств, інша половина – професійні дипломатичні службовці. На чолі представництва завжди знаходиться кадровий дипломат. На більш високому рівні відповідальність за політику щодо ЄС розділена між апаратом кабінету міністрів (де створено спеціальний «євросекретаріат») і Форін-офісом.

Штатний розклад Форін-офісу, а також дипломатичних і консульських представств за кордоном становить близько 14 000 осіб. Крім того, у британських посольствах на допоміжних посадах за контрактом працює приблизно 10 000 іноземних громадян. Британія утримує за кордоном близько 270 дипломатичних та консульських установ у 170 державах [14]. Чисельність персоналу в англіїців приблизно вдвічі менша, ніж у порівняно схожих з Великою Британією Німеччини, Франції, Італії. Крім того, «Дипломатична служба Її Величності» в основному забезпечує діяльність 21 постійного представництва Лондона при міжнародних організаціях, а також політичний напрям роботи на залежних територіях (усього 14 територій) [12].

У структурному відношенні Форін-офіс складається з політичної керівної ланки (міністр, 3 – 4 державних і молодших міністри, один з них – міністр у справах Євросоюзу), з професійної керівної ланки (постійний заступник міністра і одночасно глава «Дипломатичної служби Її Величності», його особистий секретаріат і підлеглі постійному заступнику безпосередньо перші заступники і заступники міністра – директори. Усі кар'єрні дипломати). Основою ієрархії англійського МЗС є департаменти (71 департамент у 1997 р.), які об'єднуються у більші підрозділи – директорати (їх – 13) – в залежності від кола вирішуваних ними проблем.

У штатний розклад Форін-офісу входить також значна частина співробітників Британської Ради, Міжнародної служби Бі-Бі-Сі. Їх діяльність в основному фінансується з бюджетних асигнувань, що виділяються МЗС. Усі витрати на діяльність дипломатичного апарату Великої Британії (зокрема, інформаційно-пропагандистську роботу, «культурну дипломатію», забезпечення представництва в міжнародних

організаціях, гранти неурядовим організаціям) склали у 2008 – 2009 рр. 2,2 млрд. фунтів стерлінгів, що становить 0,5 % витрат всього уряду за вказаний період [11].

Основний принцип роботи у Форін-офісі й зарубіжних установах – вирішення питань на найнижчому рівні. За деякими даними 80 – 90 % проблем вирішуються на рівні департаментів, не «доходячи» до заступників міністрів – директорів. Останнім доповідають тільки з найбільш важливих справ.

У разі розбіжностей між заступниками міністра в ролі арбітра виступає постійний заступник. Лише в ситуаціях, які мають державну вагу, які зачіпають інтереси безпеки країни, до процесу розробки рішень підключаються політичні керівники МЗС, у тому числі і міністр. В інших випадках міністр, як і кабінет в цілому, цілком покладаються на думку свого професійного дипломатичного апарату. Таким чином, його роль у зовнішньополітичному процесі залишається безпрецедентно високою.

Розпочатий у Великій Британії після Другої світової війни процес демократизації державного апарату, у першу чергу, розширення його соціальної бази, торкнувся й кадрової дипломатичної служби. У результаті в наші дні тільки третина з молодих дипломатів, які зараховуються на службу, – випускники елітарних коледжів Оксфорда і Кембриджа (півстоліття тому вони становили 90 – 95 %). У 1995 р. число жінок, прийнятих на службу, вперше перевищило кількість чоловіків. Сьогодні більше чверті професійних британських дипломатів – жінки, серед них – 9 послів. При всьому цьому принципіві вимоги до кваліфікації дипломатичних кадрів, сформульовані вже на початку ХХ століття, мало змінилися [5, с. 28].

Загальногуманітарна підготовка класичного зразка, вихованість і добрі манери, здатність до спілкування в різних прошарках суспільства, стійкість психіки – ось головні вимоги, які пред'являються особам, які претендують на вступ до лав дипломатичної служби.

Освічена і здібна людина, на думку британських фахівців, цілком може засвоїти спеціальні, професійні навички безпосередньо під час роботи, «набираючись власного досвіду і спостерігаючи за своїми старшими колегами». Виходячи з цих міркувань, керівники британської професійної дипломатії вважають непотрібним проведення спеціальної підготовки чи перепідготовки дипломатичних кадрів у будь-якому навчальному закладі університетського або постуніверситетського рівня. Для того, щоб виявляти людей, здатних засвоїти «премудрість» професії, вже перебуваючи на службі, у Великій Британії в кінці 40-х років була введена і понині діє система суворого конкурсного відбору кадрів. За останніми наявними даними, конкурс для вступу у вищий розряд служби складає 120 осіб на місце, в інший, – «виконавський» розряд – 86 претендентів на місце.

Кадровий дипломатичний персонал розділений на два основних розряди (або категорії): «А» (управлінська категорія), «Е» (виконавча). У співробітників категорії «А» основним напрямком роботи є політичний аналіз. Вони направляються в закордонні представництва відразу на посади 3-х або 2-х секретарів. Їхнє просування по службі проходить приблизно вдвічі швидше, ніж у їхніх колег з розряду «Е».

У ньому перебуває велика частина британських послів та професійних керівників Форін-офісу. Співробітники розряду «Е» працюють в основному на консульському, інформаційно-роз'яснювальному, торговельно-економічному, культурному та інших напрямках діяльності, прямо не пов'язаних з великою політикою. Перехід з нижчого розряду у вищий можливий у середині кар'єри (на рівні п'ятого внутрішнього рангу служби).

Для вступу на дипломатичну службу за управлінським розрядом, яка є її «елітою» (весь його персонал – менше 1000 осіб), претендент повинен пройти через систему

складних конкурсних випробувань (щорічно зараховується приблизно 23 – 25 чоловік, а число претендентів більше 2,5 тис. людей). Конкурс відкривається і організовується Відбірковою комісією Громадської (державної) служби за участю (на заключному етапі) чиновників вищої ланки з МЗС та закордонних установ. Претендент подає до комісії такі документи: про британське громадянство; рекомендації з навчальних закладів; будь-які інші документи на свій розсуд. Якщо у претендента відсутній диплом про закінчення вищого навчального закладу, то в цьому випадку він повинен скласти попередній кваліфікаційний іспит. Вік вступників – не більше 32 років для розряду «А», не більше 45 років для розряду «Е». Перед випробуваннями претендентам повідомляється, що їхні дані будуть перевірятися спецслужбами.

Методика іспитів, які проводяться протягом декількох днів, заснована на наступних принципах:

- безперервність екзаменаційного процесу;
- чергування різних видів випробувань, письмові роботи (твори, тести тощо), рішення задач ситуаційного характеру, навчальні дискусії в групах, співбесіди;
- прийом іспитів проводиться одночасно штатними співробітниками комісії, психологами-професіоналами й кадровими дипломатами.

Для приведення до єдиного знаменника оцінок з різних видів випробувань використовується шкала особистих показників, таких, як, наприклад, «здатність до самостійного аналізу», «комунікабельність», «вміння працювати в стресовій ситуації» тощо (всього – 11). По кожному з показників виставляється окремий бал, потім виводиться сумарна оцінка з конкретного іспиту, а в кінці – за сукупністю всіх іспитів. Претенденти, які набрали найбільшу суму балів (їх число не може перевищувати число оголошених вакансій), проходять співбесіду у Вищій відбірковій комісії, яка і виносить остаточне рішення про їх професійну придатність.

Прийняті до лав служби співробітники, як правило, незабаром направляються в дипломатичні представництва Великої Британії за кордоном на молодші дипломатичні посади (але не нижче рівня 3-го секретаря посольства). Підготовка молодих дипломатів безпосередньо перед призначенням мінімальна. Керівники служби керуються, як вже зазначалося, наступним принципом: «Дипломатія це професія, в якій немає чітких меж і визначень необхідних дипломату знань і навичок. Те, що йому потрібно, стає відомим і пізнається ним у процесі конкретної практичної роботи» [5, с. 31].

Лише нещодавно навчальний відділ Форін-офісу почав пропонувати початківцям дипломатам невеликі спецкурси: а) з світової економіки і фінансів, б) методики застосування в дипломатії нових інформаційних технологій, в) новинок управлінської роботи тощо. В окремих випадках початківців направляють на стажування у великі фірми, банківські установи або в університети. Спеціальна й мовна підготовка (як правило, у власному лінгвістичному Центрі Форін-офісу) проводиться виключно в індивідуальному порядку та за індивідуальним планом. Як правило, британське МЗС намагається обійтися власними ресурсами. Постійних зв'язків з ВНЗ у нього немає.

На британській дипломатичній службі встановлено десять службових рангів. Набір на нижчий 10-й ранг, який присвоюється канцелярським службовцям, проводиться без конкурсних іспитів, у порядку заміщення вакансій (канцелярські службовці не входять до складу оперативного дипломатичного персоналу і вважаються допоміжним персоналом дипломатичної служби).

Дев'ятий ранг присвоюється особам, які пройшли за конкурсом у виконавчий розряд служби (відповідає посаді аташе).

Молодим дипломатам, прийнятим за управлінським розрядом, присвоюється 8-й або 7-й ранг, що відповідає посадам 3-го та 2-го секретаря, 7-й ранг присвоюється у

випадку, якщо у зарахованого на службу молодого співробітника є диплом про закінчення з відзнакою одного з престижних університетів, досвід практичної або наукової роботи, а його вік – 26 років і вище (але не більше 32 років).

Шостий ранг, який відповідає посаді 1-го секретаря з консульських, торгово-економічних, інформаційних питань, присвоюється тільки дипломатам, які проходять службу за виконавчим розрядом. Для багатьох з них він є межею їх дипломатичної кар'єри. Присвоєння їм 5-го рангу (який також відповідає посаді 1-го секретаря, але з політичних питань) здійснюється тільки на підставі спеціального висновку персональної комісії Форін-офісу про придатність даної особи до виконання роботи політичного та керівного характеру. Співробітникам, які проходять за розрядом «А», 5-й ранг присвоюється безпосередньо після 7-го без будь-яких попередніх умов.

При нормальному проходженні служби дипломати розряду «А» отримують 5-й ранг в середньому у віці 29-30 років, а розряду «Е» – у віці 36-40 років [5, с. 32].

Просування по службі з 9-го по 4-й ранг (приблизно з посади аташе до радника) визначається фіксованим терміном перебування в кожному ранзі і конкурсом персональних характеристик на співробітників, які подаються керівниками посольств і департаментів Форін-офісу. У перші 13-15 років служби приблизно четверта частина дипломатичного складу змушена її залишити.

Переведення дипломатів в один з трьох вищих рангів (з призначенням на відповідні посади) затверджується міністром за рекомендацією «вищої відбіркової комісії, у складі з керівних співробітників професійної служби. Глава служби (постійний заступник міністра) призначається прем'єр-міністром.

Однією з обов'язкових вимог для переведення дипломата до верхнього ешелону служби є його попередній досвід роботи з 2 – 3 функціональних і 2-х регіональних спеціалізацій. Вивчення біографій дипломатів вищої ланки показує, що чи не в усіх випадках в їхньому послужному списку присутнє річне стажування у військовому коледжі НАТО в Римі та деяких інших вищих військових навчальних закладах [5, с. 34].

Дипломати 1 – 3-го рангів складають керівну верхівку професійної дипломатичної служби. З їх числа заповнюються вакансії глав більшості британських дипломатичних представництв, перших заступників та заступників міністра. Глава професійної дипломатичної служби – завжди дипломат першого рангу.

Керівники служби, так само як і Комісії у справах Громадської служби, виступають проти надання істотних пільг національним меншинам і окремим соціальним групам. Вони вважають, що принцип відкритого і рівного змагання при вступі і проходженні служби найбільш оптимальний для збереження високого рівня професіоналізму на дипломатичній службі.

Просування по службі проходить в умовах конкуренції, у ході якої частина дипломатів змушена покинути службу завчасно, але зі збереженням частини пенсії, яка нараховується залежно від реально пройденого ними строку служби.

Призначення на керівні дипломатичні посади проводиться майже виключно з числа кадрових співробітників вищих рангів, у результаті тривалої і бездоганної професійної служби. Керівництво дипломатичної служби як і раніше дотримується своєї традиційної точки зору, що політико-аналітична робота є центральною найбільш відповідальною і трудомісткою ділянкою діяльності британських дипломатичних установ.

Відповідаючи на виклики сучасного міжнародного розвитку, Велика Британія не пішла шляхом створення нових, паралельних дипломатичній службі структур, а, навпаки, сконцентрувала вирішення нових завдань в традиційних дипломатичних

відомствах. У результаті дипломатичний апарат в цілому залишається досить компактним, дієвим і недорогим.

Високі професійні якості дипломатичних кадрів забезпечуються не жорстким законодавством (конституція у Великій Британії взагалі відсутня), а звичайним правом і традиціями, історично сформованим високим соціальним статусом дипломатів і громадським престижем їх професії. Чималу роль відіграють і особисті якості британських професійних дипломатів – чесність, сумлінність, захопленість своєю професією, відданість своїй справі. Слід визнати ефективним і основний принцип вирішення питань, а саме, прагнення вирішувати їх на найнижчих рівнях.

Поряд з вищевказаним слід відзначити, що кадрова дипломатична служба Великої Британії – це елітарний, корпоративний інститут, осередок «професійної бюрократії». За свій недемократичний склад дипломатична служба періодично піддається критиці в парламенті, на сторінках преси. Як відомо, будь-які формальні перешкоди для вступу на службу громадян Великої Британії в наші дні відсутні. Однак, на практиці такими перешкодами можна вважати складність і багатоступеневий характер вступних іспитів, іншими словами, існування своєрідного освітнього цензу. Очевидно, що демократизація професійного дипломатичного складу (фактично вона вже йде, хоча і повільними темпами) буде відбуватися по мірі розширення доступу більш широких верств населення країни до елітарних вищих навчальних закладів.

Англійська дипломатія є класичною, свого роду еталоном, вона дуже суттєво вплинула на розвиток дипломатії в XIX – XX ст. Дипломатія всіх більш ніж 50 країн Співдружності й інших країн сформувалася під впливом англійської дипломатії [8, с. 265–275].

До цих пір підручниками для підготовки, скажімо, американських дипломатів служать праці англійських учених і дипломатів. Так, у списках рекомендованої літератури з курсу дипломатичної практики для студентів американського інституту вивчення дипломатії Джорджтаунського університету більше половини – книги англійських дипломатів і вчених. Перш за все, в Англії величезний досвід дипломатичної діяльності. Історія англійської дипломатії почалася з встановлення країною зарубіжних торговельних відносин, і першим дипломатичним документом була Купецька хартія, датована 1303 роком.

Найсильнішою стороною англійської дипломатії є прекрасне знання предмета, проблем, що підлягають вирішенню, знання країни, у якій доведеться працювати; енциклопедичні відомості про іноземні держави передаються з покоління в покоління. А якщо врахувати, що англійській імперії прямо або опосередковано належала майже половина земної кулі («країна, в якій ніколи не заходило сонце»), то зрозуміло, що англійська документація зазвичай носить всеосяжний характер. У цьому англійській дипломатії активно допомагала і англійська розвідка, яка була і продовжує залишатися тісно пов'язаною з Форін-офісом. Наприклад, матеріали, довідки, підготовлені до Паризької мирної конференції 1919 р., були настільки солідними й достовірними, що використовувалися делегаціями інших країн.

Англійська дипломатія дуже вміло захищає інтереси своєї країни та її громадян. Англійський прем'єр-міністр і міністр закордонних справ ще в середині XIX ст. так сформулював її завдання: «В Англії немає постійних ворогів і постійних друзів. У неї є лише постійні інтереси» та «Англійський підданий – це свого роду громадянин Римської імперії. Сильна рука англійського уряду повинна надавати йому допомогу і захист у будь-якому куточку земної кулі». А міністр закордонних справ консервативного уряду М. Ріфкінд так сформулював завдання сучасної англійської дипломатії: «Найкраще відштовхуватися від вислову лорда Пальмерстона: дотримання британських

інтересів повинно бути єдиною турботою британського міністерства закордонних справ».

Встановлюючи з англійськими дипломатами контакти і ведучи бесіди, слід мати на увазі, що вони не надто люблять розмови про глобальні проблеми, на відміну від американців, які мають пристрасть до всякого роду доктрин. Англійці воліють мати справу з конкретними питаннями сьогодення або завтрашнього дня, залишаючи «космічну дипломатію» майбутнього вченим і журналістам. Головною метою британської дипломатії було не дозволити жодній державі Європи зайняти домінуюче положення в регіоні, що зараз у зв'язку зі створенням об'єднаної Німеччини стає все більш важким, непосильним завданням для неї. Ось чому в 90-ті роки вона відмовилася від теорії «рівноваги сил». Ця теорія змушувала б її виступати проти Німеччини, що могло б погіршити стан Британії. Англійська дипломатія пильно стежить за зміною міжнародної обстановки і гнучко реагує на всі зміни в ній. Вона довгий час не бажала зв'язувати себе без крайньої потреби далекоюсяжними зобов'язаннями.

Англійська дипломатія не любить робити крутих поворотів у своєму курсі, але, коли це їй потрібно, вона сама виступає з ініціативою.

Англійцям характерні якості, якими мають відрізнитися дипломати. Це, наприклад, їх схильність до недомовленості, до натяків. К. Маркс відзначав «лицемірство англійців». Г. Гейне не любив англійців, також вважаючи їх нещирими, лицемірами. Англійці прагнуть уникнути категоричності. Улюбленим виразом англійців буде «мені здається», «я думаю», «я вважаю», «можливо, я не правий», їх характеризує схильність до уникнення однозначних відповідей «так» і «ні», що створює іноді труднощі в розумінні їх іноземцями. У стилі витіюватості (ні «так», ні «ні») складаються часто і дипломатичні документи. Сама англійська мова дуже ідіоматична, одне слово може мати багато значень, і тому розуміння англійської мови, розуміння того, що насправді хотів сказати англієць, і чого він не хотів сказати, буває нелегкою справою. Англієць виключно ввічливий і вимагає такого ж поведіння від інших, він мовчазний, з незнайомими людьми не буде розмовляти й обговорювати будь-які питання, він може бути холодним і його треба «розговорити». У той же час він дуже чуйний до натяків, добре розуміє гумор, але не любить «брудних» жартів. Усе це відбивається і на дипломатії. Для англійців мовчання означає саме мовчання, небажання відповідати і нічого більше. Воно не означає згоди з вами. Культурних, освічених англійців відрізняє вишуканість мови, їм подобається, коли цю вишуканість оцінюють і відповідають тим самим. Англійських дипломатів відрізняє високий професіоналізм, вміння обрати найкращий час для переговорів. Вони наполегливо підвищують свою кваліфікацію – стажуються у військових коледжах, університетах, банках, різних фірмах тощо.

За природою англійці дуже холонокровні, у критичних ситуаціях поведуться впевнено, не перебільшують небезпеку, спокійно реагують на зміну обстановки. Їх досвід поведінки в екстремальних ситуаціях заслуговує вивчення. Дуже вміло англійці використовують свої зв'язки з країнами (Британської) Співдружності: у ряді випадків з пропозиціями, вигідними англійцям, виступають країни Співдружності, а англійці відіграють роль «підтримуючої сторони».

Високо оцінюючи англійську дипломатію, не можна не бачити і її недоліків. Трирічний термін служби дипломатів за кордоном викликає невдоволення і самих дипломатів, і мешканців країни перебування. До другого року англійський дипломат налагоджує контакти, а в третьому готується до їх згорання. Новоприбулі дипломати починають заново встановлювати контакти. Дехто виділяє зайву самовпевненість і снобізм англійських дипломатів. Інколи він настільки помітний, що заважає налагодженню дійсно дружніх контактів на рівноправній основі.

Новою формою роботи, яка дуже широко використовується у британській зовнішньополітичній службі є публічна дипломатія, яка включає такі ініціативні групи як Всесвітня служба BBC (яка в наслідок своєї популярності покращує репутацію та сприйняття Британії за кордоном), Британська система стипендій Чівнінг (яка забезпечує перспективних іноземних студентів місцем навчання в Британії і таким чином створює довготривалі зв'язки з тими, хто формує громадську думку та елітою іноземних країн) та Британська Рада (яка займається міжнародними дипломатичними зв'язками в сфері культури). Британія також використовує методи публічної дипломатії локально через діяльність мережі своїх посольств, консульств, представництв інших організацій за кордоном. Не зважаючи на те, що інші країни-члени ЄС також вдаються до схожих ініціатив, Британська публічна дипломатія залишається однією з найбільш розвинених у ЄС та світі.

У 2002 уряд Великобританії створив Раду з питань стратегії публічної дипломатії, щоб зібрати тих представників організацій, що працюють у сфері публічної дипломатії. Цей орган розглядає поточну діяльність публічної дипломатії Британії та відповідає за розробку належних повідомлень та доповідей.

З першого погляду зрозуміло, що члени ЄС проводять величезну кількість різноманітних заходів з публічної дипломатії. Такі країни, як Франція, Німеччина та Великобританія продовжують направляти значні ресурси в сферу власної публічної дипломатії, в той час як нові країни-члени ЄС, такі як Чеська Республіка та Естонія нещодавно приступили до розробки цієї сфери. Серед країн-членів ЄС існує чітка згода, що публічна дипломатія та комунікації це важливий обов'язок уряду та більше того необхідність обумовлена сучасними інформаційними технологіями та запитом суспільства. В той же час, європейські політики розуміють, що завдяки країнам-членам в них є величезний досвід, на який вони можуть спиратися в своєму подальшому розвитку стратегії публічної дипломатії.

У 2002 році британській уряд зробив крок до групування важливої, але часто розрізненої діяльності країни в сфері публічної дипломатії, утворивши Раду зі планування стратегії публічної дипломатії, до складу якої входять представники міністерств торгівлі, розвитку та освіти, туризму, культурних відносин та інші впливові фігури. Рада збирається раз на квартал і у 2003 році було розроблено документ щодо стратегії розвитку публічної дипломатії, покликаний представити країну за двома основними напрямками, як «принципову та професійну» та «таку, що стрімко розвивається спираючись на свої традиції». Було визначено ряд ключових пріоритетних країн: великі розвинені країни такі як Японія, Франція, Німеччина та США; основні країни-постачальники – Китай, Бразилія, Індія, Росія та Південна Африка; ключові ісламські країни та країни ЄС [10, с.54].

Великобританія традиційно брала дуже активну участь в публічній дипломатії, щорічно витрачаючи на неї приблизно стільки ж, скільки й США. Британська Рада, агентство з освіти та культурних зв'язків Британії користуються високим визнанням за кордоном; станом на 2004 рік над просуванням англійської мови, британського мистецтва, освіти, науки та ефективного управління в ній працювало близько десяти мільйонів людей у 110 країнах. Щорічно Рада отримує гранти від МЗС (у 2004 році цей грант склав більше €274 мільйонів) та отримує вдвічі більший грант на проведення іспитів та управління зовнішніми контрактами. Останній документ науково-дослідницького центру Британської Ради наголошує на важливості роботи над «культурними зв'язками», для заохочення міжнародного діалогу без дотримання дипломатичного порядку денного Британії. В сфері освіти, Британська Рада займається урядовим фінансуванням та стипендіями ЄС. Окрім програм ЄС, найбільша

стипендіальна програма що фінансується урядом це Чівнінг, яка налічувала 2000 стипендіатів зі всього світу у 2004 році, 31 відсоток яких був з Тихоокеанського регіону Азії. У галузі туризму 86 відсотків фінансування надходить з внутрішнього ринку; найбільшими інвесторами за кордоном є США, Франція та Німеччина. Проте у 2005 році, після підписання меморандуму про взаєморозуміння відносно туристичних візитів між урядами Китаю та Британії, розпочалася гучна туристична кампанія «Британія вітає Китай». Міністерство культури Британії прагне щоб Китай був серед двадцяти кращих туристичних ринків 2020.

У галузі міжнародного мовлення Всесвітня Служба ВВС можливо найвідоміша та найбільш популярна міжнародна радіостанція у світі. Вона має близько 150 мільйонів слухачів по всьому світу, половина з яких з Африки та Близького Сходу. Всесвітня Служба ВВС віщає на 43 мовах в короткохвильовому діапазоні, через Інтернет і в FM форматі в більш ніж 129 столицях. На 2004 рік в структурі ВВС було більш ніж 2000 працівників. Всесвітня Служба здебільшого фінансується за рахунок субвенцій бюджету передбачених на МЗС, якому вона підзвітна.

Реагуючи на розвиток технологій, соціальних мереж, значне збільшення потоку та об'єму інформації, Форін-офіс створив спеціальну «Інтернет гавань» (hub), що надає технічне сприяння «твіпломатам» в режимі 24 години 7 днів на тиждень та розробляє цифрові стратегії зовнішньої політики. Твіпломат – посадова особа країни, яка за допомогою мікроблогів у соціальній мережі Твіттер інформує громадськість своєї та інших країн про свої основні рішення, участь у заходах тощо. Президенти, прем'єри, міністри, глави зовнішньополітичних відомств, послы виходять в соціальні мережі й стають твіпломатами.

Назва порталу – «Цифрова дипломатія» – говорить сама за себе і містить дуже просто викладені місію, цілі та завдання електронної дипломатії Британського зовнішньополітичного відомства. Цінне ядро ресурсу – посібник з використання інструментів цифрової дипломатії. У ньому коротко і доступно викладено інструкції з використання Твіттер, Фейсбук та інших соціальних мереж. Крім того, на сайті наведені корисні поради по роботі з веб-сайтом, розміщенню та підбору інформаційних, відео- та аудіоматеріалів в мережі. На сайті дипломати можуть записатися на он-лайн-тренінги, проконсультуватися з фахівцями, поставити питання експертам. Розробниками ресурсу передбачений також окремий розділ «Case-studies» з конкретними прикладами успішно реалізованих проектів цифрової дипломатії.

Зважаючи на вищезазначене ми можемо зробити наступні висновки:

По-перше, традиційна дипломатія Великої Британії має дуже довгу історію розвитку та є однією з найбільш розвинених, давніших та сучасних дипломатій світу.

По-друге, британська модель дипломатії поширюється на країни Британської співдружності, що робить її надзвичайно впливовою.

По-третє, не зважаючи на свою консервативність Форін-офіс дуже вміло адаптується до викликів сучасності, впроваджуючи сучасні інформаційні технології у своє життя.

По-четверте, у Сполученому Королівстві створена одна з найбільш ефективних моделей публічної дипломатії в світі.

По-п'яте, засоби публічної дипломатії Великої Британії (Британська Рада, ВВС тощо) підтримують на дуже високому рівні британський імідж в світі, поширюючи новини, інформацію про Сполучене Королівство, британську культуру, кіно, музику. У Великій Британії навіть Королівська родина стає суб'єктом публічної дипломатії, яка має свої аккаунти у соціальних мережах та постійно інформує громадськість як

всередині країни так і за кордоном про основні події у своєму житті, участь у заходах тощо, тим самим позитивно впливаючи на відношення до Британії в світі.

Список використаної літератури

1. Балабанов К. В. Дипломатична та консульська служба : підручник для студентів ВНЗ / К. В. Балабанов, М. В Трофименко. — Донецьк : Ноулідж (донецьке відділення), 2012. — 432 с.
2. Дипломатическая служба : учеб. пособ. / Т. В. Зонова, О. П. Селянинов, Е. В. Охотский и др. ; под ред. А. В. Торкунова. — М. : РОССПЭН, 2002. — 688 с.
3. Добрынин А. Ф. Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962 – 1986 гг.) / А. Ф. Добрынин. — М. : Автор, 1996 г. — 696 с.
4. Дубинин Ю. В. Мастерство переговоров : учеб. / Ю. В. Дубинин. — 3-е изд., доп. — М. : Международные отношения, 2009. — 304 с.
5. Зонова Т. Дипломатия иностранных государств / Т. Зонова. — М. : РОССПЭН. — 350 с.
6. Кіркпатрік Д. Ефект facebook. Внутрішня історія компанії, що об'єднує світ / Д. Кіркпатрік. — К. : Темпора, 2014. — 488 с.
7. Лукин А. Публичная дипломатия / А. Лукин // Международная жизнь. — 2013. — №3. — С. 69—87.
8. Попов В. И. Современная дипломатия: теория и практика: курс лекций. Часть 1: Дипломатия – наука и искусство / В. И. Попов. — М. : Научная книга, 2000. — 576 с.
9. Рыбаков Ю. М. Дипломатия : учеб. пособ. / Ю. М. Рыбаков. — 2-е изд., доп. и перераб. — М. : Восток – Запад, 2010. — 656 с.
10. Fiske de Gouveia P. European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy / P. Fiske de Gouveia, H. Plumridge. — London : The Foreign Policy Centre. — 60 p.
11. Review of 2008-2010. — [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fco.gov.uk/en/about-us/what-we-do/spend-our-budget/review-08-10>.
12. The Overseas Territories Security, Success and Sustainability. — [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/publications/overseas-territories-white-paper-0612/ot-wp-0612>
13. United Kingdom Foreign and Commonwealth Office. — [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office>.
14. United Kingdom Foreign and Commonwealth Office. UK Embassies. — [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fco.gov.uk/en/travel-and-living-abroad/find-an-embassy/>.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2014 р.

М. Трофименко

TRADITIONAL AND PUBLIC DIPLOMACY OF GREAT BRITAIN

The present article dwells upon basic principles of British Foreign Office activities. The author analyzes the structure of Foreign Office as well as the national model of traditional and public diplomacy of one of the most powerful countries in European Union - The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. The article examines the structure and peculiarities of British Foreign Office activities. It is one of the most long-standing, traditional, professional, up-to-date and effective offices and it makes British diplomacy the most prominent of all British Commonwealth countries in the world. It is concluded that traditional diplomacy of Great Britain has a very long history of development and it is one of the most developed diplomacies in the world. British diplomacy model spreads over all British Commonwealth countries. This fact makes it extremely authoritative and influential. Despite

its conservatism, Foreign Office manages to adapt to the current challenges by implementing up-to-date informational technologies in its life. The United Kingdom has one of the most effective public diplomacy models all over the world. Public diplomacy tools in Great Britain (British Council, BBC etc.) maintain British image on the highest level by spreading news, information concerning the United Kingdom, as well as British culture, movies, music etc. Even Royal Family in Great Britain becoming a subject of public diplomacy, since it has its own accounts in social networks and it constantly informs public inside and outside the borders of the country of important occasions in its life, participation in events etc. Activities of the kid positively influence the image of Britain in public's eyes all over the world.

Key words: *traditional diplomacy, public diplomacy, Foreign Office, BBC, digital diplomacy, twiplomat, Twitter, Facebook.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: Балабанов К.В., д.політ.н, проф.; Антонюк О.В., д.політ.н, проф.

УДК 323.22/.28:004.738.5

А.О. Янченко

МЕДІАТИЗОВАНА ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ: ДО НОВОГО ОПИСУ СУЧАСНИХ ПАРТИЦИПАТОРНИХ ПРАКТИК

У статті зроблено спробу проаналізувати сучасні практики політичної участі громадян у контексті використання нових інформаційно-комунікаційних технологій. Автор розглядає процес медіатизації політичної системи як один із ключових факторів, що впливають на трансформацію форм участі у політичному житті. Пропонується авторське визначення поняття «медіатизована політична участь», представлена поточна наукова дискусія про різні характеристики, рівні, види цього типу залучення громадян у політику.

Ключові слова: *політична участь, медіатизація, медіатизована політична участь, ІКТ, Інтернет, соціальні медіа, політична мобілізація.*

Сучасна політика являє собою системну взаємодію державних інститутів, політичного класу, бізнес-кіл, третього сектору, експертної спільноти, індустрії ЗМІ та численних громадських та професійних співтовариств, що спрямована на вироблення принципів співіснування і ефективний перерозподіл ресурсів. При цьому політична участь є одним з найважливіших феноменів, пов'язаних із забезпеченням демократичності політичного режиму, оскільки широка участь громадян у прийнятті політичних рішень, публічній політиці є важливим механізмом пошуку балансу інтересів, захисту прав різних соціальних груп, легітимізації існуючої системи політичних відносин і розподілу влади. Політична участь безпосередньо пов'язана з діяльністю громадянського суспільства, його контролюючими та моніторинговими функціями, і визначає рівень респонсивності держави через здатність політичної системи реагувати на активність громадян і стимулювати новий цикл зворотного зв'язку.

Теорія політичної участі почала активно розвиватися з середини ХХ ст. у зв'язку зі спробами концептуалізації основних параметрів інституційного дизайну західних держав. Початок цьому напрямку досліджень було покладено роботою американських